

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

**Ijtimoiy-gumanitar
fanlarning dolzarb
muammolari**

3-maxsus
son (6-jild)

2026

SCIENCEPROBLEMS.UZ

**IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARNING
DOLZARB MUAMMOLARI**

№ 5/3 (6) - 2026

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

TOSHKENT-2026

BOSH MUHARRIR:

Isanova Feruza Tulqinovna

TAHRIR HAY'ATI:

07.00.00- TARIX FANLARI:

Yuldashev Anvar Ergashevich – tarix fanlari doktori, siyosiy fanlar nomzodi, professor;

Mavlanov Uktam Maxmasabirovich – tarix fanlari doktori, professor;

Xazratkulov Abror – tarix fanlari doktori, dotsent;

Tursunov Ravshan Normuratovich – tarix fanlari doktori;

Xolikulov Axmadjon Boymahammatovich – tarix fanlari doktori;

Gabrielyan Sofya Ivanovna – tarix fanlari doktori, dotsent;

Saidov Sarvar Atabullo o'g'li – katta ilmiy xodim, Imom Termiziy xalqaro ilmiy-tadqiqot markazi, ilmiy tadqiqotlar bo'limi.

08.00.00- IQTISODIYOT FANLARI:

Karlibayeva Raya Xojabayevna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Nasirxodjayeva Dilafruz Sabitxanovna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Ostonokulov Azamat Abdukarimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Arabov Nurali Uralovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent;

Azizov Sherzod O'ktamovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent;

Xojayev Azizxon Saidaloxonovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent

Xolov Aktam Xatamovich – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent;

Shadiyeva Dildora Xamidovna – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent v.b.;

Shakarov Qulmat Ashirovich – iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.;

Jabborova Charos Aminovna - iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD).

09.00.00- FALSAFA FANLARI:

Hakimov Nazar Hakimovich – falsafa fanlari doktori, professor;

Yaxshilikov Jo'raboy – falsafa fanlari doktori, professor;

G'aybullayev Otabek Muhammadiyevich – falsafa fanlari doktori, professor;

Saidova Kamola Uskanbayevna – falsafa fanlari doktori;

Hoshimxonov Mo'min – falsafa fanlari doktori, dotsent;

O'roqova Oysuluv Jamoliddinovna – falsafa fanlari doktori, dotsent;

Nosirxodjayeva Gulnora Abdulkaxxarovna – falsafa fanlari nomzodi, dotsent;

Turdiyev Bexruz Sobirovich – falsafa fanlari doktori (DSc), Professor.

10.00.00- FILOLOGIYA FANLARI:

Axmedov Oybek Saporbayevich – filologiya fanlari doktori, professor;

Ko'chimov Shuxrat Norqizilovich – filologiya fanlari doktori, dotsent;

Hasanov Shavkat Ahadovich – filologiya fanlari doktori, professor;

Baxronova Dilrabo Keldiyorovna – filologiya fanlari doktori, professor;

Mirsanov G'aybullo Qulmurodovich – filologiya fanlari doktori, professor;

Salaxutdinova Musharraf Isamutdinovna – filologiya fanlari nomzodi, dotsent;

Kuchkarov Raxman Urmanovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent v/b;

Yunusov Mansur Abdullayevich – filologiya fanlari nomzodi;

Saidov Ulugbek Aripovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent;

Qodirova Muqaddas Tog'ayevna - filologiya fanlari nomzodi, dotsent.

12.00.00- YURIDIK FANLAR:

Axmedshayeva Mavlyuda Axatovna – yuridik fanlar doktori, professor;

Muxitdinova Firyuza Abdurashidovna – yuridik fanlar doktori, professor;

Esanova Zamira Normurotovna – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan yurist;

Hamroqulov Bahodir Mamasharifovich – yuridik fanlar doktori, professor v.b.,;

Zulfiqorov Sherzod Xurramovich – yuridik fanlar doktori, professor;

Xayitov Xushvaqt Saparbayevich – yuridik fanlar doktori, professor;

Asadov Shavkat G'aybullayevich – yuridik fanlar doktori, dotsent;

Ergashev Ikrom Abdurasulovich – yuridik fanlari doktori, professor;

Utemuratov Maxmut Ajimuratovich – yuridik fanlar nomzodi, professor;

Saydullayev Shaxzod Alixanovich – yuridik fanlar nomzodi, professor;

Hakimov Komil Baxtiyarovich – yuridik fanlar doktori, dotsent;

Yusupov Sardorbek Baxodirovich – yuridik fanlar doktori, professor;

Amirov Zafar Aktamovich – yuridik fanlar doktori (PhD);

Jo'rayev Sherzod Yuldashevich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent;

Babadjanov Atabek Davronbekovich – yuridik fanlar nomzodi, professor;

Normatov Bekzod Akrom o'g'li — yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori;

Rahmatov Elyor Jumaboyevich — yuridik fanlar nomzodi;

13.00.00- PEDAGOGIKA FANLARI:

Xashimova Dildarxon Urinboyevna – pedagogika fanlari doktori, professor;

Ibragimova Gulnora Xavazmatovna – pedagogika fanlari doktori, professor;

Zakirova Feruza Maxmudovna – pedagogika fanlari doktori;

Kayumova Nasiba Ashurovna – pedagogika fanlari doktori, professor;

Taylanova Shoxida Zayniyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent;

Jumaniyozova Muhayyo Tojiyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent;

Ibraximov Sanjar Urunbayevich – pedagogika fanlari doktori;

Javliyeva Shaxnoza Baxodirovna – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD);

Bobomurotova Latofat Elmurodovna — pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD);

Sulaymanova Dildora Nazarovna – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD).

19.00.00- PSIXOLOGIYA FANLARI:

Karimova Vasila Mamanosirovna – psixologiya fanlari doktori, professor, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Hayitov Oybek Eshboyevich – Jismoniy tarbiya va sport bo'yicha mutaxassislarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti, psixologiya fanlari doktori, professor

Umarova Navbahor Shokirovna– psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti, Amaliy psixologiyasi kafedrasini mudiri;

Atabayeva Nargis Batirovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent;

Shamshetova Anjim Karamaddinovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent;

Qodirov Obid Safarovich – psixologiya fanlari doktori (PhD).

22.00.00- SOTSIOLOGIYA FANLARI:

Latipova Nodira Muxtarjanovna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri;

Seitov Azamat Po'latovich – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti;

Sodiqova Shohida Marxaboyevna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston xalqaro islom akademiyasi.

23.00.00- SIYOSIY FANLAR

Nazarov Nasriddin Ataqulovich –siyosiy fanlar doktori, falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent arxitektura qurilish instituti;

Bo'tayev Usmonjon Xayrullayevich –siyosiy fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri.

OAK Ro'yxati

Mazkur jurnal Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi Rayosatining 2022-yil 30-noyabrdagi 327/5-son qarori bilan tarix, iqtisodiyot, falsafa, filologiya, yuridik va pedagogika fanlari bo'yicha ilmiy darajalar yuzasidan dissertatsiyalar asosiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” mas'uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy. Elektron manzil: scienceproblems.uz@gmail.com

Bog'lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).

MUNDARIJA

07.00.00 – TARIX FANLARI

<i>Алимджанов Бахтиёр Абдихакимович</i> БАЙСТВО В РУССКОМ ТУРКЕСТАНЕ: ИСТОРИОГРАФИЧЕСКИЕ ИНТЕРПРЕТАЦИИ И ПЕРСПЕКТИВЫ ИССЛЕДОВАНИЯ	9-14
<i>Мамасайдов Лutfillo Payzullo o'g'li</i> XALQ TA'LIMI SOHASIDAGI ISLOHOTLARNING YANGI BOSQICHI	15-19
<i>Aminov Hamidulloh Abdirahimovich</i> “TURKISTON ULAMOSI” ASARIDAGI TARIXCHI OLIMLAR	20-24
<i>Norboyev Sarvar Qahramon o'g'li</i> MADANIY MEROSNI MUHOFAZA QILISHDA YUNESKO KONVENSIYALARNING AHAMIYATI	25-28
<i>Mamarajabova Nilufar</i> ASTRONOMIYA VA MATEMATIKA SOHASIDA SAMARQANDLIK OLIMLARNING O'RNI (IX-XII ASRLAR)	29-33

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

<i>Кузубоев Бехзод Хамидович</i> ОЦЕНКА ДИНАМИЧЕСКОЙ ВЗАИМОСВЯЗИ МЕЖДУ ЗЕЛЕННОЙ ЭНЕРГИЕЙ, ВЫБРОСАМИ CO2 И ЭКОНОМИЧЕСКИМ РОСТОМ НА ОСНОВЕ МОДЕЛИ TVP-VAR.....	34-40
--	-------

09.00.00 – FALSAFA FANLARI

<i>Toshboboyev Maksud Jalilovich</i> SUN'YIY VA TABIIY INTELLEKT DIALEKTIKASINING GLOBAL XAVFSIZLIK, MEHNAT BOZORI, TA'LIM VA MADANIYAT SOHALARIDA MOHIYATI	41-46
<i>Yorqulov Hakimbek Otaqulovich</i> MILLIY INTELLEKTUAL SALOHİYATNI RIVOJLANTIRISHDA QADRIYATLAR OMILI.....	47-52
<i>Xolnazarov Ismatillo Sohibovich</i> FAZL AL-HAQ XAYRABODIYNING “HADIYYAT AL-SA'IDIYYA” ASARIDA BORLIQ TA'LIMOTI VA UNING IJTIMOYIY-AXLOQIY AHAMIYATI.....	53-58
<i>Xaitov Lazizbek Azamatovich</i> ABU ABDULLOH MUHAMMAD IBN ALI HAKIM TERMIZIYNING “MA'RIFATUL ASROR” ASARIDA BILISH FALSAFASI VA GNOSEOLOGIK QARASHLAR TAHLILI	59-62
<i>Azimova Charos Azamatovna</i> FALSAFIY-DINIY G'OYALARNING YOSHLAR XULQ-ATVORIGA TA'SIRI	63-68
<i>Rajabov Alisher Shavkatovich</i> SA'DIDDIN HAMAVIYNING TAJALLI VA HIJOB HAQIDAGI QARASHLARINING “VAHDAT UL VUJUD” G'OYALARI BILAN BOG'LIQLIGI	69-73
<i>Boymurodov Ilxombek Xayitmurodovich</i> VIRTUAL JAMOALAR VA RAQAMLI IDENTIFIKATSIYALASH JARAYONLARINING FALSAFIY TAHLILI	74-78

<i>Yakubov Azimjon Akmalovich</i> ABU SA'D ABDULMALIK IBN MUHAMMAD AL-XARGUSHIY AN-NISHOPURIY TA'LIMOTIDA NAFS MASALASI.....	79-83
<i>Ashurova Mahbuba Axtamovna</i> MUZEYLAR FAOLIYATINI TADQIQ ETISHNING IJTIMOIIY-FALSAFIY HAMDA METODOLOGIK MASALALARI	84-88
<i>Mamadaliyev Husanboy Yigitali o'g'li</i> MAHALLA RIVOJLANISHINING YOSH AVLOD TARBIYASIDAGI ROLI.....	89-92

10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI

<i>Narzikulova Rayhona</i> HUMOUR AS COGNITIVE–PRAGMATIC SCRIPT OPPOSITION: AN INTEGRATIVE LINGUISTIC MODEL.....	93-98
<i>Hasanova Gulhida Abdulaziz qizi</i> O'ZBEK TILSHUNOSLIGIDA HARAKAT FE'LLAR MUAMMOSI	99-108
<i>Yakubova Nilufar Egamberganovna</i> ESKI O'ZBEK TILIDAGI AYRIM ARABCHA IZOFALI BIRIKMALARNING LEKSIKALIZATSIYASI	109-114
<i>Asqarova Zulayxo Yangiboyevna</i> XORAZM TARIXNAVISLIGIDA “TO'YNOMA” AN'ANASI: SHAKLLANISHI VA KOMPOZITSION TUZILISHI	115-120

12.00.00 – YURIDIK FANLAR

<i>Shagilova Gulxatisha Koptleuovna</i> SOG'LIQNI SAQLASH TUSHUNCHASINING KONSTITUTSIYAVIY-HUQUQIY MAZMUNI.....	121-125
<i>Komilov Lazizjon Zokirjon o'g'li</i> O'QOTAR QUROLNI QO'LLASH HUQUQIDA ZARARNI MINIMIZATSIYA QILISH BO'YICHA KOREYA AMALIYOTI.....	126-133
<i>Uzbekova Dilshoda Tulkinovna</i> DAVLAT XIZMATLARINI RAQAMLASHTIRISH — KORRUPSIYAGA QARSHI KURASHNING SAMARALI VOSITASI SIFATIDA	134-137
<i>Suyunova Iroda</i> APPLICATION OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN LAWMAKING AND PRIVATE LAW....	138-146
<i>Максудов Хушнур Хуршедович</i> ОСОБЕННОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИНФОРМАЦИОННО-ЦИФРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ И ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА В СОВЕРШЕНСТВОВАНИИ ПРОКУРОРСКОГО НАДЗОРА ЗА ИСПОЛНЕНИЕМ ЗАКОНОВ ОРГАНАМИ СЛЕДСТВИЯ В БОРЬБЕ С НЕЗАКОННЫМ ОБОРОТОМ НАРКОТИЧЕСКИХ СРЕДСТВ.....	147-153
<i>Urinboyeva Muxlisa Ma'rufovna</i> SUN'IY INTELLEKT TUSHUNCHASI VA UNING HUQUQ TIZIMIDA QO'LLANILISHIGA OID NAZARIY YONDASHUVLAR.....	154-158
<i>Ochilov Aziz Ismatovich</i> MA'MURIY-HUQUQIY NIZO VA OMMAVIY-HUQUQIY NIZOLARNING O'ZARO NISBATINING NAZARIY VA AMALIY AHAMIYATI	159-167

<i>Temirov Madrahim O'lmas o'g'li</i> BOJXONA SOHASIDA SODIR ETILGAN JINOYATLAR YUZASIDAN OLIB QO'YILGAN TOVAR MODDIY BOYLIKLARINING KEYINGI HUQUQIY MAQOMINI BELGILASHDAGI AYRIM MASALALAR VA ULARNING YECHIMLARI.....	168-171
<i>Mashrabov Madorbek</i> AVTOMOBIL YO'LLARINING OMMAVIY MULK SIFATIDA MA'MURIY-HUQUQIY TABIATI.....	172-177
<i>Abdugaffarov Davronbek Dilshod ugli</i> CHOICE OF LAW FOR INTERNATIONAL COMMERCIAL AGENCY AGREEMENTS: BALANCING PARTY AUTONOMY AND AGENT PROTECTION	178-183
<i>Kabilov Sardor Asrolovich, Mirzayev Faxritdin Ziyatovich</i> JINOIY JAVOBGARLIKDAN OZOD QILISH VA UNING IJTIMOIIY ZARURATI MASALALARI	184-189
<i>Эгамбердиев Ферузбек Аскаржон угли</i> ФОРМЫ СУДЕБНОГО КОНТРОЛЯ НА ДОСУДЕБНОЙ СТАДИИ УГОЛОВНОГО ПРОЦЕССА.....	190-195
<i>Shermatova Gulruh Akmalovna</i> MAISHIY JINOYAT SODIR ETGAN SHAXSNING KRIMINOLOGIK TAVSIFI	196-201
13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI	
<i>Qurbonova Dilafroz Toshturdiyevna</i> TEMURIY MALIKALAR MA'NAVIY MEROSI ASOSIDA TALABA-QIZLARNING AXLOQIY QADRIYATLARINI RIVOJLANTIRISHNING MAZMUNI VA MOHIYATI.....	202-205
<i>Tirkasheva Go'zal Baxramovna</i> XALQ OG'ZAKI IJODI – MILLIY VA UMUMMADANIY KOMPETENSIYALARNI SHAKLLANTIRUVCHI KOMPLEKS PEDAGOGIK MEKANIZM SIFATIDA	206-213
<i>Ismatov Dilmurod Elmurod o'g'li</i> BO'LAJAK O'QITUVCHILARNING AXBOROT-PEDAGOGIK KOMPETENSIYASINI TAKOMILLASHTIRISH METODIKASI VA BOSQICHLARI	214-219
<i>Гулбоева Шохиста Исमत кизи</i> САМОСТОЯТЕЛЬНАЯ РАБОТА КАК КЛЮЧЕВОЙ РЕСУРС ФОРМИРОВАНИЯ ИНЖЕНЕРНЫХ КОМПЕТЕНЦИЙ В ТЕХНИЧЕСКОМ УНИВЕРСИТЕТЕ.....	220-224
<i>Qudratov Shahzod Nasim o'g'li</i> RAQAMLI TA'LIM EKOTIZIMINING MOHIYATI VA PEDAGOGIK IMKONIYATLARI.....	225-231
<i>Muhammadiyev Lochin G'ayratovich</i> OLIIY TA'LIM MUASSASALARIDA TARIX O'QITISHDA MULTIMEDIA VOSITALARINING SAMARADORLIGINI ANIQLASH	232-235
<i>Abraeva Rukhsora Shuhratovna</i> USING CORPUS-BASED TOOLS TO ENHANCE GRAMMAR INSTRUCTION FOR MULTILEVEL EXAM TAKERS.....	236-242
<i>Konisbaeva Amina Jenisbaevna</i> INGLIZ TILINI O'QITISHDA A2 DARAJADAGI O'QUVCHILARDA UCHRAYDIGAN TIL TO'SIQLARINING DIDAKTIK OMILLARI.....	243-248

Received: 01 March 2026

Accepted: 15 March 2026

Published: 31 March 2026

Article / Original Paper

THE CONCEPT OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE AND THEORETICAL APPROACHES TO ITS APPLICATION IN THE LEGAL SYSTEM

Urinboyeva Muxlisa Ma'rufovna,

Independent researcher at the law enforcement Academy of the Republic of Uzbekistan

E-mail: m.urunboyeva@gmail.com

Abstract. This article analyzes the formation of the concept of Artificial Intelligence, its rapid expansion in modern society and the economy, and the main theoretical approaches to its application within the legal system. Using statistical data on the use of artificial intelligence in European Union countries and the growing number of legislative initiatives related to AI in the United States, the article highlights the institutionalization trends of this technology. It evaluates the potential of Artificial Intelligence in the legal sphere (LegalAI), particularly in analyzing court documents, automating judicial processes, and supporting decision-making in civil proceedings as a factor in improving efficiency and the quality of fair justice. To ensure the principle of openness in the context of AI implementation, the article proposes its reinterpretation based on transparency and accountability standards, as well as the introduction of institutional measures, including independent oversight mechanisms and judicial training.

Keywords: artificial intelligence, legal regulation, judicial system, civil proceedings, digital justice, principle of openness, accountability, human rights, judicial training.

SUN'IY INTELLEKT TUSHUNCHASI VA UNING HUQUQ TIZIMIDA QO'LLANILISHIGA OID NAZARIY YONDASHUVLAR

Urinboyeva Muxlisa Ma'rufovna,

O'zbekiston Respublikasi Huquqni muhofaza qilish akademiyasi mustaqil izlanuvchisi

Annotatsiya. Ushbu maqolada sun'iy intellekt (Artificial Intelligence) tushunchasining shakllanishi, uning zamonaviy jamiyat va iqtisodiyotdagi tezkor tarqalishi hamda huquq tizimida qo'llanilishiga doir asosiy nazariy yondashuvlar tahlil qilinadi. Yevropa Ittifoqi davlatlarida sun'iy intellektdan foydalanish ko'rsatkichlari va AQShda sun'iy intellektga oid qonunchilik tashabbuslarining ko'payishi misolida mazkur texnologiyaning institutsionallashuv tendensiyalari yoritiladi. Maqolada sun'iy intellektning huquqiy sohadagi (LegalAI) imkoniyatlari, xususan sud ishlarini yuritishda hujjatlarni tahlil qilish, jarayonlarni avtomatlashtirish, qaror qabul qilishni qo'llab-quvvatlash kabi funksiyalari samaradorlik va adolatli sudlov sifatini oshirish omili sifatida baholanadi. Sudda oshkoralik tamoyilini sun'iy intellekt sharoitida ta'minlash uchun shaffoflik va hisobdorlik mezonlari asosida qayta talqin qilish, mustaqil nazorat mexanizmlari hamda sudyalarning malakasini oshirish kabi institutsional chora-tadbirlar taklif etiladi.

Kalit so'zlar: sun'iy intellekt, huquqiy tartibga solish, sud-huquq tizimi, fuqarolik sud ishlarini yuritish, raqamli adolat, oshkoralik tamoyili, hisobdorlik, inson huquqlari, sudya malakasi.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V6SI3Y2026N26>

Kirish. Kiber makonda sun'iy intellekt (SI) nafaqat texnologik sohada, balki zamonaviy huquq tizimida ham tub burilish yasamoqda. Bugungi kunda insoniyat to'rtinchi sanoat inqilobining faol bosqichini boshdan kechirmoqda, unda raqamli texnologiyalar va **sun'iy**

intellekt (AI) ijtimoiy munosabatlarning ajralmas qismiga aylandi. Sun'iy intellekt tushunchasi nafaqat texnik imkoniyatlarni, balki huquqiy tartibga solishni talab qiluvchi yangi fenomen sifatida namoyon bo'lmoqda.

Sun'iy intellekt (Artificial Intelligence) jahon bo'ylab odamlarning hayotiga tezkor kirib bormoqda. Xususan, 2024-yilda Yevropa Ittifoqida xodimlar soni 10 nafar va undan ortiq bo'lgan korxonalarining 13,5 foizi o'z faoliyatini yuritishda sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalangan bo'lib, bu ko'rsatkich 2023-yildagi 8,0 foizga nisbatan 5,5 foiz punktga oshganini ko'rsatadi. Ushbu korxonalar ulushi eng yuqori bo'lgan davlatlar qatoriga Daniya (27,6 foiz), Shvetsiya (25,1 foiz) va Belgiya (24,7 foiz) kiradi. Ro'yxatning quyi qismida esa Ruminiya (3,1 foiz), Polsha (5,9 foiz) va Bolgariya (6,5 foiz) joy olgan.

Yevropa Ittifoqining barcha mamlakatlarida 2023-yilga nisbatan sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanayotgan korxonalar ulushining o'sishi qayd etilgan. Eng yuqori o'sish Shvetsiyada (14,7 foiz punkt) kuzatilgan bo'lib, undan keyin Daniya (+12,4 foiz punkt) va Belgiya (+10,9 foiz punkt) keladi. Ayni paytda, nisbatan mo'tadil o'sish Portugaliyada (+0,8 foiz punkt), Ruminiyada (+1,6 foiz punkt) va Ispaniyada (+2,1 foiz punkt) qayd etilgan[1].

Bu sohadagi qonunchilik tahlili shuni ko'rsatadiki, birgina AQSh sun'iy intellekt bo'yicha qonunchilikda yetakchilik qilmoqda BSA | The Software Alliance tashkilotining ma'lumotlariga ko'ra, 2024-yilda AQShda sun'iy intellekt bilan bog'liq qariyb 700 ta qonunchilik taklifi ko'rib chiqilgan.

Shu bilan birga, AQSh qonun chiqaruvchi organlari milliy konferensiyasi (National Conference of State Legislatures) ma'lum qilishicha, kamida 30 ta shtat o'z idoralari tomonidan sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish bo'yicha rasmiy qo'llanmalar va yo'riqnomalarni ishlab chiqqan [2].

Sun'iy intellekt tizimi — bu inson fikrlash jarayonini kompyuterda taqlid qiladigan dasturiy tizimdir. Bunday tizimni yaratish uchun nafaqat ushbu jarayon algoritmini o'rganish va uni kompyuterda qayta ishlashga mos dasturiy vositalarni ishlab chiqish, balki inson fikrlash jarayonini ham o'rganish zarur. Demak, sun'iy intellekt metodlari qaror qabul qilish tizimlarini ishlab chiqishga oddiy tuzilmaviy yondashuvni taklif etadi va inson aqli talab etiladigan vazifalarni bajara oladigan intellektual tizimlarni yaratishni ko'zlaydi.

Adabiyotlar tahlili. “Sun'iy intellekt” tushunchasini 1956-yilda birinchi bo'lib amerikalik informatik Jon Makkarti taklif qilgan [3]. Ushbu tushuncha bundan oldin ishlatilgan “mashinalarni o'qitish” tushunchasini almashtirdi. Sun'iy intellekt atamasi kompyuterning katta hajmdagi ma'lumotlarni qayta ishlash va ma'lum algoritmlar asosida qarorlar taklif qilish qobiliyatini anglatadi. Tadqiqotlarga ko'ra, 2024-yilga kelib, dunyodagi kompaniyalarning yarmidan ko'pi sun'iy intellektdan foydalanmoqda. Besh milliarddan ortiq inson turli darajada ushbu texnologiyalardan foydalanadi. Generativ sun'iy intellektning paydo bo'lishi insoniyat hayotida elektr energiyasi, yadro texnologiyalari va kosmosni o'zlashtirish bilan teng darajadagi yutuq bo'ldi.

Jahon huquq tizimi sun'iy intellekt va unga asoslangan algoritmlar bilan yangi bosqichga o'tmoqda. Bir tomondan, sun'iy intellekt sud ishlarini avtomatlashtirish va nafaqat protsessual, balki ish bo'yicha qaror qabul qilish jarayonlarini ham qo'llab-quvvatlashi mumkin. Ikkinchi tomondan, ushbu texnologiyalar fuqarolik protsessining muhim prinsiplari hisoblangan odil sudlovning faqat sud tomonidan amalga oshirilishi, qonun va sud oldida tenglik, sudyalarning mustaqilligi va ularning faqat qonunga bo'ysunishi, sud muhokamasining oshkoraligi kabi

prinsiplarga ta'sir ko'rsatadi. Shu munosabat bilan fuqarolik sud ishlarini yuritishda sun'iy intellekt borasidagi nazariy yondashuvlar va huquqiy talqinlar muhim ahamiyat kasb etadi.

Tahlil va natijalar. So'nggi yillarda sun'iy intellekt texnologiyalarining jadal rivojlanishi jamiyat hayotining deyarli barcha sohalariga, jumladan, huquqiy tizimga ham chuqur kirib borishiga sabab bo'lmoqda. Tahlillarga ko'ra, kelgusi o'n yillikda sun'iy intellekt xonadonlar, ofislar, korxonalar va jamoat joylarida keng qo'llanilib, kundalik hayotimizning ajralmas qismiga aylanadi. Bugungi kunda smartfonlar, aqlli soatlar, robot-changyutgichlar, uchuvchisiz transport vositalari va dronlar kabi "aqlli" qurilmalarning ommalashuvi ushbu jarayonning amaliy ifodasi hisoblanadi.

Sun'iy intellekt robototexnika, axborot texnologiyalari, sog'liqni saqlash (ayniqsa tibbiy diagnostika va jarrohlik amaliyotlarida), transport, harbiy operatsiyalar, xavfsizlik, davlat boshqaruvi, moliya va marketing kabi ko'plab sohalarda muhim ahamiyat kasb etmoqda [4]. Shu bilan birga, uning huquqiy sohada qo'llanilishi ham izchil ravishda ortib bormoqda va oxirgi besh yillikda mazkur masala ilmiy adabiyotlarda keng muhokama qilinib kelinmoqda [5].

Sun'iy intellekt asosida huquqiy tizimlarni takomillashtirish (LegalAI) huquqiy jarayonlarning samaradorligi, shaffofligi va ochiqligini oshirishda muhim innovatsion vosita sifatida qaralmoqda. Ayniqsa, sud-huquq tizimida, xususan, fuqarolik sud ishlarini yuritishda sun'iy intellekt texnologiyalarining joriy etilishi sudda ish ko'rish sifatini yaxshilash va odil sudlovni ta'minlash imkoniyatini kengaytirishga xizmat qiladi.

Sun'iy intellektning sud ishlarini yuritish jarayonlariga ko'rsatayotgan transformatsion ta'siri, uning axloqiy va huquqiy oqibatlarini hamda ishda ishtirok etuvchi taraflar o'rtasidagi munosabatlar uni odil sudlov sohasida ta'bir joiz bo'lsa, inqilobiy innovatsiya sifatida tavsiflash imkonini beradi [6]. Avtomatlashtirilgan tizimlar fuqarolik ishiga oid hujjatlarni tahlil qilish, sud ishlarini tashkil qilish kabi vazifalarni bajarish orqali sudya va ishda ishtirok etuvchi shaxslarga yanada murakkab va strategik masalalarga e'tibor qaratish imkonini yaratmoqda.

Shuningdek, sun'iy intellekt algoritmlari katta hajmdagi huquqiy ma'lumotlar va sud precedentlarini tizimli ravishda tahlil qilish orqali qaror qabul qilish jarayonlarini qo'llab-quvvatlovchi taxminiy va tahliliy xulosalarni shakllantirmoqda. Bu esa sud amaliyotida mavjud tendensiyalar va qonuniyatlarni aniqlash, shuningdek, ish yuzasidan ehtimoliy natijalarni oldindan baholash imkonini yaratib, yanada asosli, izchil va adolatli sud qarorlarini qabul qilishga xizmat qiladi [7]. Ayrim olimlar ham sun'iy intellekt sud ishlarini kuzatish, hujjatlarni boshqarish va rejalashtirish jarayonlarini yaxshilashi, manipulyatsiya va poraxo'rlik imkoniyatlarini minimallashtirishi haqida fikr-mulohaza bildiradi [8].

Sun'iy intellekt texnologiyalarining yana bir muhim afzalligi — odil sudlovni ta'minlash imkoniyatini kengaytirishidir. Xususan, sun'iy intellekt asosidagi raqamli huquqiy xizmatlar kam ta'minlangan aholi qatlamlari va moliyaviy resurslari cheklangan shaxslar uchun arzon va oson kirish mumkin bo'lgan huquqiy yordamni taqdim etish imkonini yaratadi [9].

Biroq, fuqarolik sud ishlarini yuritishda sun'iy intellektdan foydalanish qator jiddiy xavf-xatarlarni ham yuzaga chiqaradi. Xususan, algoritmlardagi ehtimoliy tarfkashlik va diskriminatsiya masalasi eng dolzarb muammolardan biri hisoblanadi. Sun'iy intellekt tizimlari ko'pincha tarixiy ma'lumotlar asosida o'qitiladi va ushbu ma'lumotlar jamiyatda mavjud bo'lgan tizimli tengsizlik va ijtimoiy stereotiplarni aks ettirishi mumkin. Natijada, bunday tizimlar odil sudlov sohasidagi mavjud nomutanosibliklarni, ayniqsa marginallashtirilgan guruhlar uchun, yanada kuchaytirishi ehtimoli mavjud.

Bundan tashqari, sun'iy intellekt tizimlarining fuqarolik ishlarini ko'rish va hal etilishida keng joriy etilishi ish yuzasidan sud qarorlarini qabul qilish jarayonlarida inson mulohazasi va mustaqil baholash rolining kamayishiga olib kelishi mumkinligi haqida ilmiy xavotirlar mavjud.

Ilmiy adabiyotlarda ta'kidlanishicha, sun'iy intellekt texnologiyalari sud qarorlarini tezlashtirish va ma'lumotlarni tahlil qilishda katta imkoniyatlar ochishi bilan birga, shu sohada inson huquqiy baholashi va mustaqil sud qarorlari qabul qilish jarayoniga ta'sir etishiga oid jiddiy xavotirlar xalqaro akademik va huquqiy tahlillarda keng muhokama qilinmoqda. Turli ilmiy tahlillar ko'rsatadiki, sud qarorlari faqat texnik algoritmlar natijasi bo'lishi mumkin emas — ular qarashlar, axloqiy qarashlar, axborotning konteksti va insoniy vaziyatga muvofiq tafakkurni ham o'z ichiga olishi kerak. Bu odil sudlovni ta'minlash uchun muhimdir, chunki algoritmlar hozirda umumiyati bilan "qora quti" (black-box) hisoblanadi va ularning aniq huquqiy fikrlashni mexanikatsiya qilish mushkul [10].

Sud qarorlarini qabul qilish kontekstida shaffoflik qarorlarning mazmunan tushunarli bo'lishi hamda jamoatchilik nazorati uchun ochiqligini ta'minlovchi fundamental huquqiy standart sifatida namoyon bo'ladi; aynan shu orqali hisobdorlik mustahkamlanadi va qonun ustuvorligi ta'minlanadi. Biroq sud faoliyatida qo'llanilayotgan sun'iy intellekt tizimlarining yopiqligi (shaffof emasligi) mazkur fundamental tamoyilga jiddiy tahdid solmoqda. Mazkur muammoni sun'iy intellekt tizimlarining dasturiy kodiga kirish imkoniyatini taqdim etish yoki umumiy, abstrakt protsessual talablarga rioya qilish bilan hal etib bo'lmaydi. Aksincha, shaffoflik tushunchasi qayta ta'riflanishi, ya'ni u aqliy jihatdan anglanish mumkinligi (intelligibility), institutsional hisobdorlik hamda qarorlardan manfaatdor bo'lgan shaxslar uchun mazmunli e'tiroz bildirish imkoniyatini o'z ichiga olishi lozim.

Shu bois, sun'iy intellekt davrida sudda oshkoralik tamoyilini ta'minlash sudlarning o'ziga xos ommaviy funksiyasini va ular zimmasiga yuklatilgan konstitutsiyaviy majburiyatlarni hisobga olgan holda, tarkibiy va ko'p qirrali tartibga solish chora-tadbirlarini talab etadi. Bu borada yuzaki protsessualizmdan voz kechib, mazmunan hisobdorlikka yo'naltirilgan ongli yondashuvni amalga oshirish lozim. Ushbu yondashuv doirasida majburiy auditar, shaffoflik reestrlari, mustaqil nazorat kengashlari hamda ma'lumotlarni oshkor etish majburiyatlari kabi tartibga soluvchi kafolatlarni bosqichma-bosqich joriy etish maqsadga muvofiq. Shu bilan birga, sudyalarda uchun maxsus tayyorgarlik va malaka oshirish tizimini yo'lga qo'yish kabi tizimli chora-tadbirlar taklif etiladi.

Ushbu takliflar sudlarda qo'llanilayotgan sun'iy intellekt tizimlarining butun hayotiy sikli davomida — ya'ni ularni ishlab chiqish va xarid qilish bosqichidan tortib, amaliyotga joriy etish va sud qarorlarini asoslash jarayonigacha — shaffoflikni amaliy jihatdan ta'minlashga qaratilgan. Shu bilan birga, sud faoliyatida sun'iy intellektdan foydalanishda intellektual mulk va tijorat sirlari rejimlarining ustun mavqeyiga tanqidiy yondashish zarur, chunki mazkur rejimlar jamoatchilik nazoratiga to'sqinlik qiladi hamda odil sudlovning yaxlitligiga putur yetkazadi.

Xulosa. Yakuniy xulosa sifatida, ilgari surilgan tavsiyalar faqat sun'iy intellekt sharoitida sud shaffofligini tiklashga qaratilgan emas, balki ommaviy hokimiyatning eng konstitutsiyaviy jihatdan sezgir sohalaridan birida texnologik infratuzilma ustidan demokratik nazoratni qayta tiklashni ham maqsad qiladi. Sudlar yopiq tijoriy mantiq asosida ishlab chiqilgan texnologik vositalarning passiv iste'molchisiga aylanib qolmasligi lozim. Aksincha, ular sun'iy intellekt

davrida huquqiy munozara, huquqiy innovatsiya va inson huquqlarini himoya qilish markazlari sifatida qayta shakllanishi zarur.

Zero, sun'iy intellekt texnologiyalarining tezkor rivojlanishi mavjud me'yoriy-huquqiy asoslar va axloqiy standartlardan ilgari ketib, huquqiy tizimlarni yangi xavf va muammolarga yetarlicha tayyor bo'lmagan holatda qoldirish xavfi mavjud.

Adabiyotlar/Literatypa/References:

1. Usage of AI technologies increasing in EU enterprises. News articles 23 January 2025 // <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/w/ddn-20250123-3>
2. <https://www.route-fifty.com/emerging-tech/2024/12/after-ais-busy-2024-expect-more-same-next-year/401816/>
3. <https://ru.wikipedia.org>
4. Уолтерс Р., Новак М. Кибербезопасность, искусственный интеллект, защита данных и законодательство // -Сингапур. "Искусственный интеллект и право". doi:https://doi.org/10.1007/978-981-16-1665-5_3.
5. Qarang: Mamasiddiqov M.M., Islamov M.I. Xitoy prokuratura organlarida sun'iy intellektni j'rollash rolati va afzalliklari // "ODILLIK MEZONI" / № 3 / 2025. – B. 10-12.;
6. Sabirov E.K. Sudda ish ko'rishning ochiqligini ta'minlashda sun'iy intellekt imkoniyatlaridan foydalanishning ayrim masalalari // Kiberhuquq: muammolar va rivojlantirish istiqbollari. Xalqaro ilmiy amaliy konferensiyasi materiallari. /Mas'ul M.M.Mamasiddiqov. "Impress media". 2025. – B. 377-383.;
7. Davletova K.X. Zamonaviy iqtisodiy sud ish yurituvida sun'iy intellekt elementlaridan foydalanishning protsessual shakllari // Kiberhuquq: muammolar va rivojlantirish istiqbollari. Xalqaro ilmiy amaliy konferensiyasi materiallari. /Mas'ul M.M.Mamasiddiqov. "Impress media". 2025. – B. 345-353.
8. Alfonso Renato Vargas, Ilda Nadia Monica de la Asuncion Pari Bedoya. Transforming Justice: Implications of Artificial Intelligence in Legal Systems // Academic Journal of Interdisciplinary Studies March 2024. // https://www.researchgate.net/publication/378739404_Transforming_Justice_Implications_of_Artificial_Intelligence_in_Legal_Systems
9. Artificial intelligence, judicial decision-making and fundamental rights // https://ssm-italia.eu/wp-content/uploads/2025/02/JuLIA_handbook-Justice_final.pdf
10. Qodirov M.I. Axborot texnologiyalari va sun'iy intellektning korrupsiyaga qarshi kurashdagi yutuqlari: xorijiy davlatlar ilg'or tajribalari tahlili // <https://universalpublishings.com/index.php/jusr/article/download/1084/2072/1049>
11. Цифровые платформы и доступность бесплатных юридических услуг в США// https://www.researchgate.net/publication/388190058_Digital_Platforms_and_the_Accessibility_of_Pro_Bono_Legal_Services_in_the_US
12. Tatiana Dancy, Monika Zalnieriute. AI and Transparency in Judicial Decision-Making Oxford Journal of Legal Studies, 2025 forthcoming // 43 Pages. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=5331491

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOYIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ 5/3 (6) – 2026

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro‘yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
mas’uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog‘och ko‘chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog‘lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).